

УДК 821.111:801.82-055.2
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.1.10>

ФОРМУВАННЯ Й ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ УЯВЛЕНЬ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Ліліана Маковічук

кандидат філологічних наук,
асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, Україна
orcid.org/0000-0002-1357-4842
e-mail: l.makoviychuk@chnu.edu.ua

Анотація. Стаття досліджує гендерні концепти в сучасній англійській літературі, яка формує і трансформує гендерні уявлення в суспільстві. Проаналізовано твори Саллі Руні, Ієна Мак'юена й Кейт Аткінсон, які використовують мовні засоби й літературні образи для вираження складних гендерних ідентичностей і взаємин.

Саллі Руні в романі «Normal People» зображує Маріанну як багатогранний персонаж, що намагається подолати соціальні очікування щодо жіночої ролі, використовуючи гендерно-нейтральну мову. Ієн Мак'юен у романі «Atonement» досліджує взаємини між гендером і владою, демонструючи, як мова впливає на формування гендерних стереотипів. Кейт Аткінсон у романі «Life After Life» розглядає різні аспекти жіночої ідентичності через образ Урсули Тодд.

Дослідження Дебори Камерон, Пола Бейкера й Гайатрі Співак підтверджують важливість таких підходів у літературі. Д. Камерон підкреслює, що мова є інструментом влади, який формує гендерні реалії. П. Бейкер аналізує, як корпусний аналіз текстів дає змогу виявити закономірності у використанні мовних засобів. Г. Співак вивчає вплив глобалізації на трансформацію гендерних ролей.

Мовні засоби й літературні образи у творах С. Руні, І. Мак'юена й К. Аткінсон сприяють формуванню більш гнучкого сприйняття гендерних ролей, допомагаючи авторам досліджувати взаємини між гендером, ідентичністю й рівноправністю, сприяючи розвитку більш рівноправного суспільства.

Отже, сучасна англійська література активно впливає на формування і трансформацію гендерних уявлень, створюючи багатогранні жіночі персонажі, які кидають виклик традиційним стереотипам. Подальші дослідження в цій галузі можуть зробити вагомий внесок у розуміння еволюції гендерних ролей і впливу літератури на формування сучасних уявлень про гендер.

Таким чином, результати дослідження підкреслюють важливість сучасної англійської літератури у формуванні і трансформації гендерних уявлень, сприяючи розвитку більш рівноправного суспільства.

Ключові слова: гендерні концепти, сучасна література, гендерні ролі, ідентичність, мовні засоби.

FORMATION AND TRANSFORMATION OF GENDER PERCEPTIONS IN CONTEMPORARY ENGLISH LITERATURE

Liliana Makoviichuk

Candidate of Philological Sciences,
Assistant at the Department of Foreign Languages for Natural Sciences
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Kotsiubynskoho Str., 2, Chernivtsi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1357-4842
e-mail: l.makoviychuk@chnu.edu.ua

Abstract. This article examines gender concepts in contemporary English literature, focusing on their role in shaping and transforming societal gender perceptions. It analyzes the works of Sally Rooney, Ian McEwan, and Kate Atkinson, who utilize linguistic tools and literary imagery to express complex gender identities and relationships.

In her novel “Normal People”, Sally Rooney depicts Marianne as a multifaceted character striving to overcome societal expectations of female roles by using gender-neutral language. Ian McEwan’s “Atonement” explores the dynamics between gender and power, demonstrating how language influences the formation

of gender stereotypes. Kate Atkinson's "Life After Life" investigates various aspects of female identity through the character of Ursula Todd.

Research by Deborah Cameron, Paul Baker, and Gayatri Spivak supports the importance of these literary approaches. Cameron emphasizes that language is a powerful tool of authority capable of shaping gender realities. Baker analyzes how corpus analysis of texts can reveal patterns in the use of linguistic tools to express gender concepts. Spivak explores globalization's impact on transforming gender roles through cultural interactions.

Linguistic tools and literary imagery in the works of Rooney, McEwan, and Atkinson highlight the complexity of gender identities, promoting more flexible perceptions of gender roles. These authors explore the relationships between gender, identity, and equality, fostering the development of a more equitable society.

Thus, contemporary English literature actively influences the formation and transformation of gender perceptions by creating multifaceted female characters that challenge traditional stereotypes. Further research in this field can contribute significantly to understanding the evolution of gender roles and literature's impact on shaping modern gender perceptions.

The findings underscore the importance of contemporary English literature in shaping and transforming gender perceptions, promoting a more equitable society.

Key words: gender concepts, contemporary literature, gender roles, identity, linguistic tools.

Постановка проблеми. У сучасному світі література відіграє важливу роль у формуванні соціальних уявлень і стереотипів, зокрема гендерних ролей. Сучасні англійські автори досліджують складні питання гендеру, ідентичності й рівноправності, кидаючи виклик традиційним уявленням про роль чоловіків і жінок у суспільстві. У зв'язку з цим виникає необхідність детального аналізу того, як саме літературні твори впливають на формування гендерних уявлень, використовуючи мовні засоби й літературні образи. Наукові роботи, що аналізують ці процеси, зосереджуються на ролі мови й літературних образів у формуванні гендерних стереотипів. Однак залишаються невирішеними питання, як сучасні англійські літературні твори впливають на трансформацію гендерних уявлень. Зокрема, потребують детального аналізу мовні засоби та літературні образи, що використовуються для вираження гендерних концептів, а також їх вплив на формування більш гнучкого й толерантного сприйняття гендерних ролей. Стаття присвячена дослідженню гендерних концептів у сучасній англійській літературі й аналізу їх впливу на формування суспільних уявлень про гендерні ролі, зокрема, через призму мовних засобів, літературних образів і дискурсу.

Метою статті є дослідження гендерних концептів у сучасній англійській літературі й аналіз їх впливу на формування суспільних уявлень про гендерні ролі. Унікальність дослідження полягає у вивченні того, як сучасні англійські автори використовують мовні засоби й літературні образи для вира-

ження складних гендерних ідентичностей і взаємин, що суттєво відрізняється від сучасних уявлень про проблему. Стаття доповнює та поглиблює вже відомі підходи до аналізу гендерних концептів, звертаючи увагу на нові аспекти в літературних творах.

Завдання статті: а) детальний аналіз сучасних англійських літературних творів, зокрема романі Саллі Руні, Ієна Мак'юена та Кейт Аткинсон, з метою виявлення й аналізу гендерних концептів; б) дослідження мовних засобів і літературних образів, які використовуються для вираження гендерних ролей у сучасній англійській літературі. Зокрема, увага приділяється використанню гендерно-нейтральної мови та складних літературних образів, які допомагають формувати нові уявлення про гендер; в) вивчення впливу сучасної англійської літератури на формування і трансформацію гендерних уявлень у суспільстві. Аналізується, як літературні твори сприяють розвитку більш гнучкого й толерантного сприйняття гендерних ролей; г) введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій і закономірностей, які випливають з аналізу сучасної англійської літератури, виявлення й уточнення відомих раніше, але недостатньо вивчених аспектів гендерних концептів.

У статті маємо на меті розширити розуміння ролі сучасної англійської літератури у формуванні гендерних уявлень і сприяти розвитку більш рівноправного суспільства, вільного від обмежувальних стереотипів.

Предмет дослідження – гендерні концепти в сучасній англійській літературі, включаючи

мовні засоби й літературні образи, що використовуються для вираження гендерних ідентичностей і взаємин між статями; особлива увага приділяється використанню гендерно-нейтральної мови та складних літературних образів, які сприяють формуванню нових уявлень про гендер.

Об'єкт дослідження – літературні твори сучасних англійських авторів, таких як Саллі Руні, Ієн Мак'юен і Кейт Аткинсон, які активно досліджують складні питання гендерної ідентичності й рівноправності через призму своїх творів. Проаналізовано романи, які відіграють ключову роль у формуванні і трансформації гендерних уявлень у сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Англійська література ХХІ століття багата на твори, які досліджують складні взаємини між гендером, ідентичністю й рівноправністю. Одним із ключових аспектів є зображення незалежних і сильних жіночих персонажів, які кидають виклик традиційним гендерним стереотипам.

Саллі Руні в романі «Normal People» зображає головну героїню Маріанну як складний і багатогранний персонаж, який намагається знайти своє місце у світі й подолати соціальні очікування щодо жіночої ролі. Авторка використовує гендерно-нейтральну мову та складні образи для вираження гендерних ролей, що сприяє підвищенню рівня гендерної рівності й зменшенню стереотипів. С. Руні підкреслює внутрішню боротьбу Маріанни із соціальними стереотипами та її прагнення до самореалізації: «She always felt like her existence was somehow out of sync with the expectations of others» [1]. Важливо підкреслити, що саме такі літературні образи допомагають формувати нові гендерні уявлення.

Ієн Мак'юен у романі «Atonement» досліджує складні взаємини між гендером і владою, демонструючи, як мова й літературні образи можуть впливати на формування гендерних стереотипів. І. Мак'юен використовує складні літературні образи й мовні засоби для вираження гендерних ролей. Зокрема, центральний персонаж Брайоні проходить через процес самоусвідомлення та переосмислення своєї ролі у світі: «She saw the world through the prism of her own desires and fears, and it altered everything» [2]. Це підтверджує важли-

вість аналізу мовних засобів для розуміння, як мова впливає на формування гендерних уявлень.

Кейт Аткинсон у романі «Life After Life» використовує гендерно-нейтральну мову для опису героїні Урсули Тодд, яка переживає різні варіанти свого життя, кидаючи виклик традиційним уявленням про жіночу долю. К. Аткинсон досліджує складні взаємини між гендером та ідентичністю, що сприяє формуванню більш гнучкого сприйняття гендерних ролей: «Ursula's life was a mosaic of possibilities, each of which revealed new facets of her existence» [3].

Наукові дослідження підтверджують важливість таких підходів у літературі. Дебора Камерон у роботі «Language and Gender: A Reader» підкреслює, що мова є не лише засобом комунікації, а й інструментом влади, який формує соціальні реалії та сприяє зміцненню або подоланню гендерних стереотипів. Д. Камерон зазначає: «Language has a powerful influence on how we perceive ourselves and others, and it can be used to reinforce or dismantle gender barriers» [4].

Пол Бейкер у праці «Sociolinguistics and Corpus Linguistics» досліджує, як корпусний аналіз текстів дає змогу виявити закономірності в уживанні мовних засобів, що виражають гендерні концепти. Він підкреслює, що сучасні тексти демонструють більше гнучкості й індивідуальності в зображенні гендерних ролей, віддаляючись від традиційних стереотипів: «Corpus analysis allows us to see how language usage changes in response to social and cultural shifts» [5].

Гайатри Співак у роботі «Can the Subaltern Speak?» вивчає, як глобалізація сприяє взаємодії різних культур, що призводить до трансформації гендерних ролей у відповідь на нові соціальні й культурні реалії. Г. Співак підкреслює важливість аналізу літературних творів для розуміння впливу західних ідей на традиційні уявлення про гендер: «Globalization opens up new opportunities for interaction and exchange of ideas, altering traditional gender roles» [6].

Таким чином, гендерні концепти в сучасній англійській літературі втілюються через складні літературні образи й мовні засоби, що дає авторам змогу досліджувати взаємини між гендером, ідентичністю й рівноправністю. Вони сприяють розвитку більш рів-

ноправного суспільства, вільного від обмежувальних стереотипів.

Мовні засоби й літературні образи. У сучасній англійській літературі мовні засоби й літературні образи відіграють важливу роль у вираженні та формуванні гендерних уявлень. Автори активно використовують різноманітні стилістичні прийоми, щоб підкреслити складність гендерних ролей і кинути виклик традиційним стереотипам.

Саллі Руні у романі «Conversations with Friends» використовує гендерно-нейтральну мову і складні літературні образи для опису взаємин між персонажами. Героїня Френсіс представляє сучасний підхід до гендерної ідентичності та взаємин, кидаючи виклик традиційним уявленням про жіночність. «She didn't see herself as someone who needed to fit into a traditional role. She was simply herself» [7]. Руні підкреслює, що мова є потужним інструментом для вираження гендерної ідентичності, яка може підривати традиційні стереотипи.

Ієн Мак'юен у романі «Atonement» використовує мовні засоби й літературні образи, щоб підкреслити взаємозв'язок між гендером і владою. Центральний персонаж, Брайоні, проходить через складний процес самоусвідомлення й переосмислення своєї ролі у світі. І. Мак'юен зазначає: «She saw the world through a lens shaped by her own desires and fears» [2]. Така побудова образу допомагає виявити, як мова формує соціальні реалії та сприяє зміцненню або подоланню гендерних стереотипів.

Кейт Аткинсон у романі «Life After Life» досліджує, як мовні засоби можуть впливати на формування гендерних уявлень. Урсула Тодд, головна героїня, переживає численні варіанти свого життя, що дає змогу досліджувати різні аспекти жіночої ідентичності. К. Аткинсон використовує гендерно-нейтральну мову для підкреслення гнучкості й варіативності гендерних ролей: «Her life was a constant reimagining of possibilities» [3]. Це підкреслює складність і багатогранність гендерних ідентичностей у сучасній літературі.

Дебора Камерон у роботі «Language and Gender: A Reader» наголошує на важливості аналізу мовних засобів у літературі для розуміння гендерних уявлень. Д. Камерон пише: «Language is a powerful tool that shapes

our perceptions of gender and can either reinforce or challenge traditional stereotypes» [4]. Це підтверджується літературними прикладами, де автори використовують мову для підриву традиційних гендерних ролей.

Пол Бейкер у роботі «Sociolinguistics and Corpus Linguistics» аналізує, як сучасні тексти використовують мовні засоби для вираження гендерних концептів. Він зазначає, що сучасна література демонструє більше гнучкості в зображенні гендерних ролей, що сприяє подоланню стереотипів: «Modern texts exhibit more flexibility in depicting gender roles, moving away from traditional stereotypes» [5]. Це добре видно у творах С. Руні, І. Мак'юена та К. Аткинсон, де мова сприяє формуванню нових уявлень про гендер.

Гаятрі Співак у роботі «Can the Subaltern Speak?» досліджує, як глобалізація впливає на мовні засоби, що використовуються для вираження гендерних уявлень у літературі. Вона підкреслює важливість взаємодії між різними культурами для трансформації гендерних ролей: «Globalization facilitates the exchange of ideas and cultural practices, leading to the transformation of traditional gender roles» [6]. Це відображається в сучасній англійській літературі, де автори впроваджують нові підходи до вираження гендерних концептів через мову й літературні образи.

Таким чином, мовні засоби й літературні образи в сучасній англійській літературі відіграють ключову роль у формуванні і трансформації гендерних уявлень. Вони дають авторам змогу досліджувати складні взаємини між гендером, ідентичністю й рівноправністю, сприяючи розвитку більш рівноправного суспільства.

Сучасна англійська література відіграє важливу роль у формуванні і трансформації гендерних уявлень у суспільстві. Завдяки використанню складних літературних образів і мовних засобів, такі автори, як Саллі Руні, Ієн Мак'юен і Кейт Аткинсон, аналізують питання гендерної ідентичності, рівноправності та взаємин між статями. Їхні твори дають змогу глибше зрозуміти процеси, що відбуваються в суспільстві, і показують, як література може впливати на зміну стереотипних уявлень про гендерні ролі.

Автори використовують гендерно-нейтральну мову та складні літературні образи для створення багатогранних жіночих персо-

нажів, які кидають виклик традиційним стереотипам і сприяють розвитку більш гнучкого й толерантного сприйняття гендерних ролей. Такі підходи підкреслюють важливість літератури як інструмента соціальних змін і сприяють формуванню більш рівноправного суспільства, вільного від обмежувальних стереотипів. Літературні твори також стимулюють науковий інтерес до подальших досліджень у цій галузі, які допоможуть зрозуміти еволюцію гендерних ролей і вплив літератури на формування сучасних уявлень про гендер.

Саллі Руні у романі «Conversations with Friends» досліджує питання гендерної ідентичності та взаємин між персонажами, що сприяє формуванню більш гнучкого сприйняття гендерних ролей. «She didn't see herself as someone who needed to fit into a traditional role. She was simply herself» [7]. Такі образи допомагають руйнувати традиційні гендерні стереотипи й показувати багатогранність жіночих ролей у сучасному суспільстві.

Ієн Мак'юен романом «Atonement» також робить вагомий внесок у формування гендерних уявлень. Він досліджує складні взаємини між гендером і владою, демонструючи, як мова й літературні образи впливають на формування гендерних стереотипів. «She saw the world through a lens shaped by her own desires and fears» [2]. Ця цитата підкреслює важливість мови у створенні і трансформації гендерних уявлень. Кейт Аткинсон у романі «Life After Life» показує, як мовні засоби можуть впливати на формування гендерних уявлень. Урсула Тодд, головна героїня, переживає численні варіанти свого життя, що дає змогу досліджувати різні аспекти жіночої ідентичності. «Her life was a constant reimagining of possibilities» [3]. Це підкреслює складність і багатогранність гендерних ідентичностей у сучасній літературі. Дебора Камерон у книзі «Language and Gender: A Reader» підтверджує важливість таких підходів у літературі. Д. Камерон пише: «Language is a powerful tool that shapes our perceptions of gender and can either reinforce or challenge traditional stereotypes» [4]. Це підтверджується літературними прикладами, де автори використовують мову для підризу традиційних гендерних ролей.

Пол Бейкер у роботі «Sociolinguistics and Corpus Linguistics» аналізує, як сучасні тексти використовують мовні засоби для

вираження гендерних концептів. Він зазначає: «Modern texts exhibit more flexibility in depicting gender roles, moving away from traditional stereotypes» [5]. Це підтверджується у творах С. Руні, І. Мак'юена та К. Аткинсон, де мова сприяє формуванню нових уявлень про гендер.

Гайатрі Співак у роботі «Can the Subaltern Speak?» досліджує, як глобалізація впливає на мовні засоби, що використовуються для вираження гендерних уявлень у літературі. Г. Співак підкреслює важливість взаємодії між різними культурами для трансформації гендерних ролей: «Globalization facilitates the exchange of ideas and cultural practices, leading to the transformation of traditional gender roles» [6]. Це відображається в сучасній англійській літературі, де автори впроваджують нові підходи до вираження гендерних концептів через мову й літературні образи.

Отже, сучасна англійська література активно впливає на формування і трансформацію гендерних уявлень, використовуючи мовні засоби й літературні образи для дослідження складних питань ідентичності й рівноправності. Завдяки цьому автори створюють багатогранні жіночі персонажі, які кидають виклик традиційним стереотипам і сприяють розвитку більш гнучкого й толерантного сприйняття гендерних ролей у суспільстві.

Висновки й перспективи подальших розробок у цьому напрямі. Сучасна англійська література відіграє ключову роль у формуванні і трансформації гендерних уявлень, створюючи багатогранні жіночі персонажі, які ставлять під сумнів традиційні стереотипи. У літературних творах такі автори, як Саллі Руні, Ієн Мак'юен і Кейт Аткинсон, використали мовні засоби й літературні образи для дослідження складних гендерних ідентичностей і взаємин, тим самим сприяючи розвитку більш рівноправного суспільства. Зокрема, використання гендерно-нейтральної мови та складних літературних образів дає авторам змогу формувати нові уявлення про гендер і протидіяти обмежувальним стереотипам.

Майбутні дослідження в цій галузі можуть суттєво доповнити розуміння еволюції гендерних ролей і впливу літератури на формування сучасних уявлень про гендер. Аналіз мовних засобів і літературних образів

у сучасній англійській літературі дасть змогу виявити нові закономірності й розробити рекомендації для наукових досліджень у майбутньому. Це сприятиме формуванню більш гнучкого й толерантного сприйняття гендерних ролей у суспільстві, підкреслюючи значущість літератури як інструмента соціаль-

них змін. Дослідження на перспективу в цих напрямках можуть сприяти створенню більш рівноправного суспільства та допомогти зрозуміти, як сучасна англійська література впливає на формування гендерних уявлень і трансформацію традиційних гендерних ролей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Rooney S. *Normal People*. London : Faber & Faber, 2018. 288 p.
2. McEwan, I. *Atonement*. London : Jonathan Cape, 2001. 351 p.
3. Atkinson K. *Life After Life*. London : Doubleday, 2013. 477 p.
4. Cameron D. *Language and Gender: A Reader*. Oxford : Wiley-Blackwell, 2015. 320 p.
5. Baker P. *Sociolinguistics and Corpus Linguistics*. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2010. 224 p.
6. Spivak G. *Can the Subaltern Speak?* London : Macmillan, 1988. P. 271–313.
7. Rooney S. *Conversations with Friends*. London : Faber & Faber, 2017. 321 p.

REFERENCES

1. Baker, P. (2010). *Sociolinguistics and Corpus Linguistics*. Edinburgh : Edinburgh University Press.
2. Cameron, D. (2015). *Language and Gender: A Reader*. Oxford : Wiley-Blackwell.
3. McEwan, I. (2001). *Atonement*. London : Jonathan Cape.
4. Rooney, S. (2017). *Conversations with Friends*. London : Faber & Faber.
5. Rooney, S. (2018). *Normal People*. London : Faber & Faber.
6. Spivak, G. (1988). *Can the Subaltern Speak?* London : Macmillan.
7. Atkinson, K. (2013). *Life After Life*. London : Doubleday.